

Posudek diplomové práce „Etnografie současného protestního hnutí v Bělorusku“

Bob Kuřík

Autor se ve své práci věnuje studiu protestního hnutí v současném Bělorusku. Klíčové pasáže textu jsou druhá, třetí a čtvrtá kapitola, za kterou následuje shrnující závěr. Ve druhé kapitole si autor všímá, že chybí etnografický přístup k protestním hnutím Běloruska, které jsou tematizované zejména optikou politologie a kvantitativní sociologie. Zasaduje vlastní bádání do debat z antropologie resistance (zejména James Scott) a klade si spolu s Atkinsonem a Hammersleym několik etických otázek. V třetí – teoretické kapitole – ukazuje s pomocí Nicka Crossleyho prospěšnost konceptů Pierra Bourdieho (zejména habitus a pole) pro studium sociálních hnutí a sám tyto koncepty přebírá. Následující kapitola pojmenovaná „Etnografie běloruských aktivistů“ zachycuje kontury tzv. opozičního ghetta demokratické opozice v Bělorusku a prostřednictvím biografických rozhovorů rekonstruuje protestní habitus aktivistů.

Na první pohled práce působí kompaktně. Autor má teoretické aspirace, když se snaží rozpracovat koncepty Bourdieho v studiu sociálních hnutí. Za pozitivní a v reflexivních výzkumech soc.hnutí nezbytnou lze rovněž hodnotit autorovu snahu ukotvit svojí vlastní pozici aktivisty, který zkoumá „vlastní“ hnutí. Oceňuji rovněž zahrnutí zkoumaných aktérů do přemýšlení nad sociálním životem vyzkoumaných informací/diplomové práce – platí-li, že aktivisté by se rádi se závěry výzkumu obeznámili a považují-li výzkum vlastních řad za důležitý, pak před autorem leží, domnívám se, značná míra zodpovědnosti vůči nim i dalším aktérům protestních sítí. V otázce precizace strategie mi ale namísto autorem nabízeného článku do lokálního časopisu přijde jako užitečnější žánr společný workshop s aktivisty nad závěry výzkumu.

Tím ale výčet pozitiv končí. Práce budí dojem narychlo sepsaného textu „sešitého horkou jehlou“, bez vnitřní kompaktnosti a koherence a často na hranici protichůdnosti. Autor sice hovoří o reflexivní vědě a nutnosti posicionality, na druhou stranu ale jeho posicionalita končí u několikrát opakovaného konstatování, že se považuje za aktivistu – to považují za nedostačující, zvláště v pasážích, kdy praktické kategorie přebírá jako analytické/antropologické (např. srovnání Lukašenkova režimu s režimem SSSR), což samo o sobě je možné, ale za soustavné epistemologické kontroly. Místy navíc používá pozitivistický jazyk - „sbírá data“ a mluví o „výzkumném vzorku“ (str. 20 a 21) či faktech (str.46). Autor sice představuje některé teoretické koncepty na začátku práce (např. *hidden transcripts* od Scotta), ale poté s nimi po zbytku práce vůbec nepracuje. Jinde zase autor svá tvrzení nedokládá ani empiricky, ani je nekotví v teoretickém materiálu – jako v případě velmi zajímavé pasáže o ekonomii strachu veřejnosti, kterou kultivuje Lukašenkův režim (str. 38) či v případě opozičního/demokratického ghetta. Autor sice rozumí načtené literatuře, ale její užití v textu je mnohdy spíše kostrbaté a nucené. Jindy zase chybí odkaz tam, kde se přímo nabízí – jako když z ničeho nic autor začne velmi vágně hovořit o ritualizaci a inscenaci politiky (pro srovnání doporučuji např. Abélesovy detailní analýzy politických rituálů). Antropologická konceptualizace působí roubovaně – jako by nebyla opřena o pořádný etnografický výzkum a její hlavní funkcí tak bylo samo působení. Tím se dostávám k hlavní výtce vůči diplomové práci.

Práce sice o sobě opakovaně tvrdí, že je etnografií, ale mnohem blíže by měla k narativní či diskurzivní analýze a nebo dokonce k práci z oblasti orální historie. Hlavním zdrojem informací není výzkum praxe samotných protestů (včetně té diskurzivní), ale povídání si o nich s aktivisty – a to je přeci úplně jiný žánr. Ano, existují autoři jako např. Jürgen Habermas, kteří považují v sociálních hnutích za klíčový diskurz – dialog a komunikaci, ale sám autor diplomové práce v některých pasážích ukazuje, že to není výlučně případ běloruského režimu, respektive jeho technik správy politické opozice. Redukce na diskurz bije do očí zejména tam, kde autor chce pracovat s koncepty jako je dominance či habitus. Je to právě ale Pierre Bourdieu, který rozpracováním konceptu habitu ukázal, že dominance/hegemonie není vydržována skrze gramsciovský aktivní a

vědomý souhlas dominovaných s vlastní dominancí (tedy na symbolické rovině diskurzu, reprezentací a ideologie), nýbrž skrze zvyk, tělesnost, setrvačnost a doxickou samozřejmost. Snažit se proto konceptualizovat aktivistický habitus, ale i fenomén depolitizace společnosti skrze samotný diskurz je krajně nešťastné a anti-bourdieovské. Chce-li autor pracovat s aktivistickým habitem, musí jít, domnívám se, mimo rovinu názoru a diskurzivní sebe-prezentace (chce-li zůstat u diskurzivní analýzy, reflexivity a zároveň hledat cesty zefektivnění strategií práce opozice, doporučuji začít kritikou vlastního manažerského/expertního rozumu – totiž analýzou jím užívaného manažerského, firemního a kapitalizovaného jazyka, v rámci kterého spolu s běloruskou opozicí rozumí běloruské společnosti jako „produktu“, konečnému spotřebiteli“, ke kterému se opozici nedaří přiblížit).

Pro výše napsané navrhuji hodnotit známkou tři.